

Projekt *Gradski vrtovi* – – počeci i nove inicijative

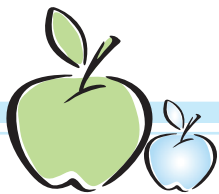
Urbano vrtlarenje u Hrvatskoj postoji već desetljećima, a budući da za stanovnike naših gradova lokalno uzgojena hrana u urbanim vrtovima predstavlja ekološki i socijalni korak naprijed, njihov se broj uz jaku podršku lokalnih vlasti iz godine u godinu znatno povećava. Inicijativu za formiranje urbanih vrtova pokrenuli su građani okupljeni u različite udruge ili neformalne skupine, uz potporu lokalne vlasti, i to s ciljem stavljanja u funkciju neobrađenog i zapuštenog zemljišta u vlasništvu grada na čijim se površinama uzgaja povrće, cvijeće, začinsko i ljekovito bilje te bobičasto voće. Tako su do danas formalni urbani vrtovi uspostavljeni u velikom broju hrvatskih gradova: Varaždinu, Zagrebu, Osijeku, Samoboru, Rijeci, Velikoj Gorici, Karlovcu, Ozlju, Splitu, Ivanić-Gradu, Virovitici, Koprivnici i dr. S ciljem uređenja i opremanja obradivog zemljišta u gradskom vlasništvu te davanja obradivog zemljišta na uporabu građanima u svrhu proizvodnje hrane (povrće i jagodasto voće), začinskog bilja i cvijeća za vlastite potrebe, Grad Zagreb je 2013. godine započeo projekt *Gradski vrtovi*. Do danas su na 15 lokacija uređeni i opremljeni gradski vrtovi s više od 2100 vrtnih parcela na površini od 23,5 ha obradivog zemljišta u raznim gradskim četvrtima. Obradivo zemljište obuhvaća vrtnu parcelu veličine 50 m² i zajedničkih dijelova s pripadajućom zajedničkom opremom (pristupni putovi i staze, drvena i mon-

tažna spremišta alata i organskoga gnojiva, komposter, klupe i kante za odlaganje otpada, vrtno sjenice i nadstrešnice). Površine svih gradskih vrtova ograđene su, a zajednički dio predviđen je za druženje i odmor korisnika, za edukaciju i radionice. Postupak davanja vrtnih parcela na uporabu pokreće se javnim pozivom za podnošenje zahtjeva za davanje vrtnih parcela na korištenje, i to za osobe s prebivalištem na području Grada Zagreba koje nemaju u svom vlasništvu, suvlasništvu, zakupu ili na korištenju neko drugo obradivo zemljište. Zahtjev može podnijeti samo jedan član zajedničkog kućanstva na obrascu zahtjeva s izjavom Gradskom uredu za poljoprivredu i šumarstvo u roku od 15 dana od dana objave javnog poziva. Obrazac zahtjeva objavljuje se na mrežnoj stranici Grada Zagreba (www.zagreb.hr), a građani ga mogu podići u Gradskom uredu za gospodarstvo, ekološku održivost i strategijsko planiranje, Sektoru za poljoprivredu, šumarstvo i lovstvo, Avenija Dubrovnik 12/IV, Zagreb. Kriteriji za davanje vrtnih parcela na upora-

bu su: prebivalište podnositelja, socijalni status, status hrvatskog branitelja, status umirovljenika i broj članova kućanstva, a na temelju ukupno ostvarenih bodova utvrđuje se lista za davanje na korištenje vrtnih parcela na obradivom zemljištu. S korisnicima se sklapa ugovor o davanju na korištenje vrtnu parcelu na obradivom zemljištu na dvogodišnje razdoblje bez novčane naknade, s mogućnošću produljenja korištenja pod uvjetom da se korisnik prema toj parceli odnosi pažnjom dobrog gospodarara. Prepoznatljiva oznaka projekta *Gradski vrtovi* registrirana je kao žig pri Državnom zavodu za intelektualno vlasništvo, čime je pravno zaštićen vizualni identitet projekta. Urbano vrtlarenje ima raznolike učinke koji mogu biti zdravstveni, ekonomski, društveni, kulturni, no često se i preklapaju i međusobno nadovezuju. Ono može povezati socioekonomske i zdravstvene sustave, podržati obrazovanje i društveni angažman te doprinijeti nizu ciljeva kao što su očuvanje kvalitete tla, biološke raznolikosti, recikliranje i slično. Urbana poljoprivreda

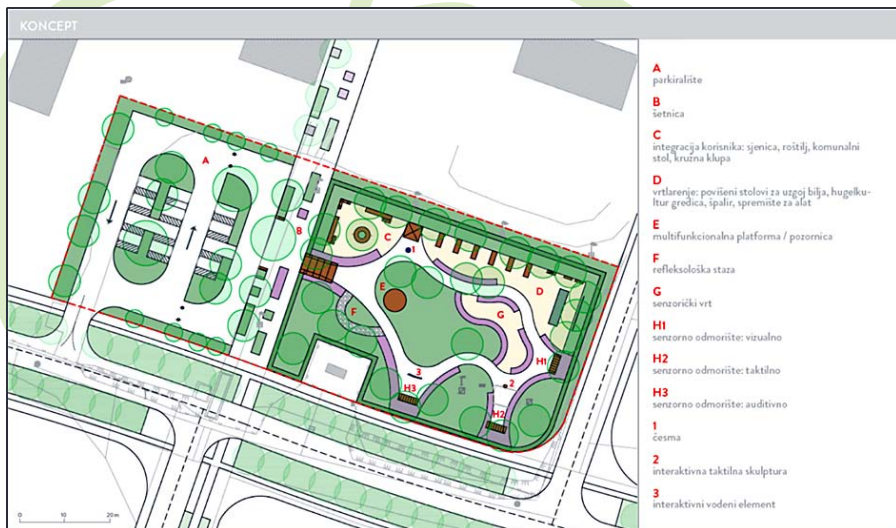
prostorno je raspršena i malih je razmjera, što stvara mogućnosti za preusmjeravanje neiskorištenih resursa zemlje, vode i hranjivih sastojaka. Projekt ima mnogobrojne koristi, npr. ekonomsku (prehranjivanje socijalno ugroženih skupina, financijska potpora kućnom budžetu, prehrambena sigurnost kroz uzgoj vlastite hrane), društvenu (poboljšana prehrana, povećana potrošnja svježeg povrća i voća, očuvanje tjelesnog i mentalnog zdravlja, boravak u prirodi, prevencija bolesti „sjedilačkog načina života“) i ekološku (doprinos sadržaju i kvaliteti života u gradu, stvaranje zelenih oaza – humaniji i ljepši gradski okoliš, organski uzgojena hrana, doprinos zdravijoj okolini, podizanje svijesti o potrebi očuvanja okoliša, vrtlarenje na načelu prirodnih zakonitosti, prihvatljivo gospodarenje prirodnim resursima primjenom odrednica održivog razvoja). Pri kreiranju i uređenju urbanog prostora potrebno je vratiti se temeljnim vrijednostima koje nalažu da urbani razvoj treba biti

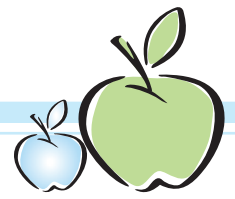
usklađen s potrebama stanovništva. Jedna od važnijih potreba upravo je ona da čovjek radi vlastite egzistencije mora naučiti živjeti u skladu s prirodom. S obzirom na to da se Zagrebački gradski vrtovi nalaze u urbanom okolišu, u suradnji sa Zavodom za javno zdravstvo „Dr. Andrija Štampar“ i Agonomskim fakultetom u Zagrebu, u sklopu projekta Ekološka karta Grada Zagreba uspostavljen je program motrenja, praćenja i sprečavanja štetnog učinka potencijalno toksičnih elemenata u tlima gradskih vrtova. Prati se stanje tla, unos onečišćenja i zdravstvena ispravnost proizvedenog povrća, a Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu redovito uzima uzorke za analizu tla, vode i biljnog materijala. Dobiveni rezultati služe za pravodobno prepoznavanja rizika koje korištenje tala na gradskim vrtovima u urbanoj zoni može nositi sa sobom, a o tim rezultatima korisnici vrtnih parcela redovito se izvještavaju objavama rezultata analiza na mrežnoj stranici Grada Zagreba.

Tijekom provedbe projekta *Gradski vrtovi* primijećen je izražen interes građana osjetljivih skupina i osoba s invaliditetom za sudjelovanjem u Projektu. U skladu s time nastala je zamisao o izgradnji adekvatno opremljenog terapijskog vrta u cilju poticanja socijalne uključenosti u širu društvenu zajednicu osoba s invaliditetom, kao i svih ostalih socijalno osjetljivih skupina građana u dječjoj i odrasloj dobi. Jedna od najnovijih i najznačajnijih inicijativa unutar projekta *Gradski vrtovi* jest uspostava prvog zagrebačkog terapijskog vrta pod nazivom Gradski vrt za terapijsko vrtlarenje i edukaciju Sesvete. Terapijski vrt uređen je i opremljen 2021. godine u sklopu dvorišta bivše tvornice Sljeme na površini od oko 5000 m². Aktivnosti uređenja i opremanja terapijskog vrta financirala je u punom iznosu Europska komisija iz projekta EU-a ProGReg. U Terapijskom vrtu uređeni su sljedeći sadržaji:

- zona za integraciju korisnika koju čine sjenica, roštilj, drvena platforma/pozornica i kružne klupe
- zona za vrtlarenje i edukaciju koju čine povišeni stolovi za uzgoj bilja, hugelkultur gredica, spremište za alat i špalir
- zona za senzorički vrt i senzorička odmorišta koju čine povišene i klasične gredice s biljem, refleksološka staza, mirna odmorišta i interaktivna skulptura.

Terapijski vrtovi posebno su dizajnirani s ciljem jačanja motoričkih, senzoričkih, kognitivnih, afektivnih, alimentarnih, duhovnih i socijalnih potencijala za skladan život i zdravlje te omogućuju svakom ljudskom biću, bez obzira na

ograničenja, da radi, stječe nova znanja i opušta se. Gradu Zagrebu u interesu je uređenje i opremanje obradivog zemljišta u njegovom vlasništvu, čime se ono stavlja u funkciju unapređenja kvalitete življenja jačanjem standarda socijalnih usluga. Osim Terapijskog vrta Sesvete, iz projekta EU-a ProGReg financirana je na Gradskom vrtu Sesvete na lokaciji Senjska ulica izgradnja sustava za navodnjavanje pomoću obnovljivih izvora energije, kao i sustava fotokatalitičkog pročišćavanja podzemne vode za navodnjavanje, čime je korisnicima vrtnih parcela olakšana dobava podzemne vode za navodnjavanje.

Javni voćnjaci, izuzetno važni za ozeleňivanje gradova, doprinose smanjenju učinka toplinskih otoka u sve pregrijanim gradovima. Sadnjom različitih autohtonih sorti smanjuje se gubitak bioraznolikosti i emisija ugljičnog dioksida te se unapređuje kvaliteta zraka. Dok ljeti voćnjaci pružaju hlad, u kišnim razdobljima reguliraju otjecanje kišnice, a uzgoj voćaka isključivo je organski. Grad Zagreb prepoznao je važnost javnih urbanih voćnjaka pa je u sklopu aktivnosti promicanja „zelenih“ prostornih rješenja te reinterpretacije uloge i značaja zelenih/krajobraznih prostora u strukturiranju grada na lokaciji stambenog naselja Podbrežje na površini od 5012 m² uređio prvi zagrebački urbani voćnjak. To je novi javni sadržaj parkovnog karaktera

koji prije svega omogućuje unapređenje interakcije ljudi i prirode te unapređenje socijalne kohezije i održivog razvoja lokalne zajednice – susjedstva. Urbani voćnjak Podbrežje definiran je planski kao javnoparkovni prostor s tri programske cjeline/zone: voćnjakom (u užem smislu) u kojem se uzgajaju kultivirane sorte voća, multifunkcionalnim travnjakom (parkovna tratina s mjestimičnom i rubnom sadnjom divljih i kultiviranih sorti voća te ukrasnog bilja) i livadom bioraznolikosti (cvjetna livada s mjestimičnom sadnjom pretežito zavičajnih vrsta – šumskih voćkarica te šumskog drveća i grmlja jestivih i ljekovitih plodova i cvjetova). Sudjelovanje građana Grada Zagreba i svih zainteresiranih u Urbanom voćnjaku Podbrežje realizira se održavanjem voćnjaka i besplatnim branjem plodova te standardnim parkovnim aktivnostima, kao što su odmor i opuštanje, rekreacija, igra i dr. Sadnja biljnog materijala provedena je planski prema unaprijed određenom rasporedu uz razmak sadnje, uz izbor vrsta i sorta voćaka. Sav biljni materijal ima potvrde o podrijetlu, zdravstvenom stanju i garanciju o vrsti i sorti, odnosno kod sjemena (trava) o sastavu smjese. Provođenjem projekta EU-a Cofarm4Cities iz programa Interreg Central Europe u tijeku je realizacija i drugog zagrebačkog urbanog voćnjaka u Sesvetama, koji je planiran u blizini Osnovne škole Brestje

između ulice Emanuela Vidovića i potoka Reka na površini od oko 2000 m². Cilj je projekta urediti i opremiti urbani voćnjak sadnicama starih autohtonih voćaka Prigorja i bliže okolice. Time bi se prostor dodatno obogatio, a naselje i njegovi stanovnici dobili bi koristan sadržaj. U suradnji s lokalnom zajednicom u tijeku je održavanje niza radionica u cilju pripreme potrebne dokumentacije za izvedbu urbanog voćnjaka u Starom Brestju. Prva radionica održana je u Osnovnoj školi Brestje s učenicima 3. razreda, na kojoj su dobili zadatak kreirati voćnjak kakav bi voljeli imati uz školu. Zagrebački projekt *Gradski vrtovi* izuzetan je primjer transformiranja urbanih prostora u korisne i ekološki održive zajednice. Putem inicijativa kao što su terapijski vrt i urbani voćnjaci, te uz podršku projekata EU-a ProGReg i Cofarm4cities, Grad Zagreb nastavlja unapređivati kvalitetu života svojih građana, promicati socijalnu uključenost i poticati ekološku svijest.

Branka Mrakužić

Gradski ured za gospodarstvo, ekološku održivost i strategijsko planiranje, Grad Zagreb
branka.mrakuzic@zagreb.hr

